

Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* in De Onlanden in de winter van 2014/15

Wim van Boekel & Paul Berghuis

Ook in de winter van 2014/15 hebben wij de Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* die in De Onlanden sliepen zo goed mogelijk gevolgd. We waren uiteraard benieuwd wat de overeenkomsten en verschillen zouden zijn met de resultaten van de voorafgaande winter (van Boekel & Berghuis 2014). Zou bijvoorbeeld de veldmuizenpiek van 2014 effect hebben op de menusamenstelling van de kiekendieven of op het aantal vogels op de slaappleaats?

Methoden

De methoden die gebruikt werden voor het tellen van de vogels op de slaappleaats en voor het verzamelen en analyseren van de braakballen staan beschreven in van Boekel & Berghuis (2014). In 2014/15 werd wel eerder in het seizoen begonnen met de slaappleaatsstellingen en met het verzamelen van braakballen.

Resultaten

De eerste telling van de slaappleaats was op 6 oktober 2014. Daarbij werd één ‘ringstaart’ (dus vrouwtje of juveniel mannetje) geteld. In de periode daarna, tot eind december, bleef het aantal Blauwe Kiekendieven op de slaappleaats redelijk constant (Tabel 1). Meestal werden 2 mannetjes en 2-4 ringstaarten geteld. Vanaf eind december nam het totaal aantal Blauwe Kiekendieven op de slaappleaats toe, tot maximaal 19 vogels half februari 2015. De toename kwam vooral op conto van de ringstaarten en de niet-determineerbare vogels. Een maand na de piek was de slaappleaats al bijna weer leeg.

De Blauwe Kiekendieven sliepen op precies dezelfde plek als het vorige jaar. In totaal werden, in zes maandelijkse zoekacties, 610 braakballen verzameld op de slaappleaats (Bijlage 1). Inspectie aan het eind van het seizoen van de percelen rondom de slaappleaats leverde slechts zeven braakballen van Blauwe Kiekendief op.

De prooiresten die in de braakballen werden gevonden, waren voor het overgrote deel afkomstig van Veldmuizen *Microtus arvalis* en niet-determineerbare woelmuizen (Bijlage 1). In 13 braakballen werd alleen haar gevonden. Er was vrijwel geen verschil in menusamenstelling door het seizoen heen, al leek het aandeel van andere prooien dan woelmuizen wat groter in de eerste twee tellingen. Waterral *Rallus aquaticus* en Watersnip *Gallinago gallinago* waren de belangrijkste vogelprooien.

Tabel 1. Aantal Blauwe Kiekendieven op de slaapplaats in De Onlanden in 2014/15. 2kj = tweede kalenderjaar vogel. *Hen Harrier numbers on the Onlanden roost in 2014/15. 2 cy = 2nd calendar-year.*

Datum <i>Date</i>	Vrouw/juv <i>Female/juv</i>	2kj man <i>2cy male</i>	Adulte man <i>Adult male</i>	Onbekend <i>Age/sex ?</i>	Som <i>Sum</i>
6 oktober	1	0	0	0	1
9 oktober	0	0	1	0	1
12 oktober	2	0	2	0	4
17 oktober	1	0	2	0	3
1 november	3	0	2	0	5
4 november	2	1	1	0	4
2 december	4	0	2	0	6
24 december	6	0	3	0	9
24 januari	9	0	2	3	14
7 februari	9	1	2	2	14
17 februari	10	1	3	5	19
15 maart	3	0	2	0	5
19 april	0	0	0	0	0

Discussie

In de winter van 2013/14 begonnen we de slaapplaatstellingen pas na de jaarwisseling, omdat de slaapplaats toen pas werd ontdekt (van Boekel & Berghuis 2014). Wij concludeerden toen, op basis van het aantal braakballen dat bij de eerste verzamelronde, in januari, op de slaapplaats werd gevonden, dat de Blauwe Kiekendieven waarschijnlijk pas een maand op de slaapplaats verbleven. Dit keer, in de winter van 2014/15, werd al vroeg na het verschijnen van de eerste jagende Blauwe Kiekendief in De Onlanden (eerste melding op 5 oktober; bron waarneming.nl) begonnen met de slaapplaatstellingen. De vogels bleken meteen gebruik te maken van de slaapplaats. Wellicht dat ook in de vorige winter al eerder in het seizoen Blauwe Kiekendieven van de slaapplaats gebruik hadden gemaakt en dat toen een deel van de eerder geproduceerde braakballen verloren is gegaan, bijvoorbeeld doordat ze tussen de pitrus in het water zijn gevallen. Maar Blauwe Kiekendieven bij het Sneekermeer bleken van jaar op jaar op wisselende momenten in het seizoen te arriveren op de slaapplaats (Kleefstra & Spijkstra-Scholten 2012). Deze auteurs legden een verband tussen de veldmuisdichtheid en het aantal vogels op de slaapplaats. Mogelijk hield in De Onlanden het tijdstip van arriveren ook verband met de veldmuisdichtheid. In de omgeving van De Onlanden was de veldmuisdichtheid hoog in 2014, wat in dat geval het vroege arriveren op de slaapplaats zou kunnen verklaren. Tellingen in volgende jaren zullen duidelijk kunnen maken of de Blauwe Kiekendieven inderdaad steeds vanaf het begin van het seizoen gebruikmaken van de slaapplaats of niet.

Het aantal vogels op de slaapplaats bleef tot eind december vrijwel gelijk. Ook de verdeling tussen ringstaarten en mannetjes veranderde in deze periode niet. Na de jaarwisseling nam het aantal ringstaarten op de slaapplaats toe, terwijl het aantal man-

nen ook in deze periode vrijwel gelijk bleef. Het verloop van aantallen vogels op de slaappleaats en van de verhouding tussen ringstaarten en mannen benaderde het beeld van de vorige winter. De meeste vogels waren na ongeveer half maart vertrokken van de slaappleaats en het leek erop dat de ringstaarten opnieuw eerder vertrokken dan de vogels in herkenbaar mannelijk kleeed.

Het menu van de Blauwe Kiekendieven verschilde duidelijk van wat in de vorige winter werd gegeten (Tabel 2). Woelmuizen vormden ruim 95% van het voedsel. Het grote aandeel niet-determineerbare woelmuizen bestond waarschijnlijk voornamelijk uit Veldmuizen. De schedels van deze dieren zijn minder robuust dan de schedels van Aardmuizen *Microtus agrestis* en vallen daardoor sneller uiteen tot niet-determineerbare stukjes. Aardmuizen werden in deze winter relatief weinig gegeten.

Tabel 2. Aandeel van verschillende prooisorten en -groepen in het menu van Blauwe Kiekendieven in De Onlanden in de winters van 2013/14 en 2014/15. *Diet of Hen Harriers roosting in the Onlanden in the winters of 2013/14 and 2014/15.*

Prooi(groep) <i>Prey (group)</i>	2013/14	%	2014/15	%
Veldmuis <i>Microtus arvalis</i>	224	29.4	628	45.3
Aardmuis <i>M. agrestis</i>	166	21.8	51	3.7
Woelmuis <i>Microtus sp.</i>	275	36.1	656	47.4
Overige zoogdieren <i>Other mammals</i>	28	3.7	7	0.5
Vogels <i>Birds</i>	69	9.0	43	3.1
Totaal <i>Total</i>	762	100.0	1385	100.0

Het lijkt aannemelijk dat de veldmuizenpiek van 2014 (Bijlsma 2014, Wijnandts 2015) de oorzaak is van het verschil in menu tussen beide winters. In De Onlanden zelf was geen sprake van een toename van de veldmuizenpopulatie, maar in de directe omgeving was het effect van de veldmuizenpiek goed merkbaar, bijvoorbeeld in menu en broedsucces van Kerkuilen *Tyto alba* en in het menu van Ransuilen *Asio otus* op roestplaatsen (van Boekel, eigen gegevens). Vanwege de hoge veldmuizenstand gingen de Blauwe Kiekendieven waarschijnlijk meer buiten De Onlanden jagen dan in de vorige winter. Dit is ook af te leiden uit het relatief lage aandeel van Aardmuizen en watervogels (beide relatief talrijk in De Onlanden) in het menu en uit de lagere aantallen waarnemingen van jagende Blauwe Kiekendieven in De Onlanden (zoals gemeld op de site waarneming.nl). Vergeleken met vorige winter (van Boekel & Berghuis 2014) werden in het gebied minder frequent en ook minder hoge aantallen Blauwe Kiekendieven gemeld. Het aandeel herkenbaar mannelijke vogels van de in De Onlanden jagende Blauwe Kiekendieven was gemiddeld hoger dan in de vorige winter. Van Manen (1996) concludeerde dat ringstaarten bij hoge dichtheden van Veldmuis meer in het gebied rondom het Hingsteeven gingen jagen, omdat ze daar dan makkelijker aan voedsel konden komen, ondanks hun gebrekkige camouflage. De gegevens van Waarneming.nl suggeren dat de ringstaarten in De Onlanden die keuze in deze winter ook gemaakt hebben. We zullen zien hoe de komende winters verlopen voor de Blauwe Kiekendieven op de slaappleaats in De Onlanden.

Foto 1. Adulte vrouw Blauwe Kiekendief jagend in De Onlanden (Foto: Ane van Rees). *Adult female Hen Harrier hunting in Onlanden.*

Summary

Boekel W. van & Berghuis P. 2015. Hen Harriers *Circus cyaneus* in De Onlanden in winter 2014/15. De Takkeling 23: 220-224.

Common Voles *Microtus arvalis* in The Netherlands reached peak numbers in the winter of 2014/15. Numbers of Hen Harriers on a winter roost in the northern Netherlands did not differ from those recorded in the previous winter, when voles were much less common. The first birds were recorded in early October, the last mid-March (ring-tails departing earlier than adult males), with numbers peaking in January and February. The diet consisted for >95% of Common Voles, based on pellet analysis. Hunting forays covered a wider range than in the winter of 2013/14, when the birds were more often seen in De Onlanden (where Field Voles *Microtus agrestis* and waterbirds were taken).

Literatuur

- Bijlsma R.G. 2014. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2014. De Takkeling 23: 4-51.
- Boekel W. van & Berghuis P. 2014. Overwinterende Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* in De Onlanden. De Takkeling 22: 214-224.
- Kleefstra R. & Spijkstra-Scholten W. 2012. Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* op Mid-Friese slaappleaatsen in de winters van 2003/04-2010/11. De Takkeling 20: 60-71.

- Manen W. van 1996. Demografie en voedsel van overwinterende Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* in Drenthe. *Limosa* 69: 9-12.
- Wijnandts H. 2015. Veldmuizenplaag in Friesland: record aantallen Ransuilen. *De Levende Natuur* 116: 65-66.

Adres: de Westerd 12, 9321 AK Peize, wvanboekel@home.nl

Bijlage 1. Dieet van Blauwe Kiekendieven op basis van 610 braakballen op de slaappleats De Onlanden in de winter van 2014/15. In 13 braakballen werd alleen haar gevonden (niet meegeteld). *Diet of Hen Harriers based on the analysis of 610 pellets collected at the Onlanden roost in 2014/15; in 13 pellets only hair was found (not used in the analysis).*

Datum <i>Date</i>	12.XI	15.XII	21.I	17.II	17.III	21.IV
Prooien (N) <i>Prey (N)</i>	119	357	263	387	205	54
Braakballen (N) <i>Pellets (N)</i>	60	156	114	157	99	24
Veldmuis <i>Microtus arvalis</i>	58	158	113	186	94	19
Aardmuis <i>M. agrestis</i>	1	18	16	15	0	1
Woelmuis <i>Microtus sp.</i>	47	158	131	182	107	31
Woelrat <i>Arvicola amphibius</i>	1	1	0	1	0	0
Dwergmuis <i>Micromys minutus</i>	0	1	0	0	0	0
Bruine Rat <i>Rattus norvegicus</i>	0	1	0	0	0	0
Konijn/Haas <i>Oryctolagus/Lepus</i>	0	0	0	0	2	0
Wintertaling <i>Anas crecca</i>	1	3	0	0	0	0
Waterral <i>Rallus aquaticus</i>	2	7	0	0	0	0
Watersnip <i>Gallinago gallinago</i>	5	6	0	0	0	1
Bokje <i>Lymnocyrtus minimus</i>	0	1	0	1	0	0
Graspieper <i>Anthus pratensis</i>	1	0	0	0	2	0
Roodborsttapuit <i>Saxicola torquata</i>	0	0	1	0	0	1
Koperwiek <i>Turdus iliacus</i>	1	0	1	0	0	0
Baardmannetje <i>Panurus biarmicus</i>	1	0	0	0	0	0
Pimpelmees <i>Cyanistus caeruleus</i>	0	0	0	0	0	1
Rietgors <i>Emberiza schoeniclus</i>	0	1	0	1	0	0
Zangvogel <i>Passerine</i>	1	2	1	1	0	0